

SPRAWOZDANIE DOTYCZĄCE ROZEZNANIA I POMIARÓW RELIKTÓW MURÓW FUNDAMENTOWYCH PRZY ULICY PIEKARSKIEJ W PŁOCKU

Resztki murów fundamentowych zostały odkopane w czasie robót ziemnych pod fundamenty domu wycieczkowego PTTK w Płocku przy ulicy Piekarskiej. Wykop usytuowany ukośnie w stosunku do ulicy, położony na skraju skarpy, osią długą w kierunku N-S. Wybieranie ziemi prowadzone jest w dwóch poziomach: 1) około 2 metrów poniżej poziomu ulicy i 2) niższy, około 4 metrów poniżej poziomu, w obu końcach wykopu.

W wykopie głębszym od strony południowej, odkryto kilka wątków dawnych murów fundamentowych, pochodzących z różnych okresów, ustawionych pod kątem do linii granicznej wykopu.

Na pozostałym terenie znaleziono cmentarzysko ze szczątkami trumien i szkieletów oraz ślady po fundamentach dawnego kościoła i klasztoru św. Trójcy.

W ujawnionych murach fundamentowych różnicę można trzy zasadnicze wątki:

A. Od południowego zachodu ściana muru kamiennego. Jako budulec użyto kamienia narzutowego oraz w górnej części muru cegły gotyckiej i saskiej. Lico kamienne niestannie wyrobione. Mur posiada skarpe (prawdopodobnie pod przyporę). Na skarpie na podkładzie

dzie kamiennym dwie warstwy muru ceglano-
go — dolna, stanowiąca zarazem odsadzkę, z
cegły o wymiarach 79—91 × 108—125 × 254—
270 oraz górna — z cegły 60—73 × 108—115 ×
× 246—257. Na narożniku muru od strony zachodniej ułożono kilka warstw cegły saskiej, formowanych w regularnie wiązany blokowo mur, szerokości około 50 cm. Sam narożnik

zniszczony aż do podkładu kamiennego. Wymiary cegły 47—54 × 138—145 × 275—291. Między narożnikiem a skarpe mur reperowany cegłą mieszaną (saską i taką jak w skarpie). Mur ceglany na zaprawie wapiennej, mury ka-

mienne wiązane przeważnie gliną i wzmacniane pojedynczymi cegłami. Mur kamienny nie jest spoisty i kamienie dają się łatwo obruszyć i wyjąć.

B. Od północnego wschodu, oddzielony od skarpy muru A metrowej szerokości pasem ziemi znajduje się drugi mur kamienny z odsadzką w dolnej swej części. Użyty kamień narzutowy, ułożony bardzo starannie, na zaprawie glinowej, dokładnie formujący lico muru. Mur w wyższych partiach reperowany cegłą gotycką, ze śladami wiązania krzyżowego, łą-

czoną zaprawą wapienną. Ceglana warstwa wyrównawcza (rolka).

C. Najbardziej ciekawy i najbardziej trudny zarazem do rozszyfrowania mur od strony południowo-wschodniej z cegły gotyckiej, o bardzo nieregularnym wiązaniu krzyżowym — zamyka wewnątrz wykopu: I — najniższa z cegły gotyckiej, nieregularnie wiązana, wykuty w niej otwór przesklepiony łukiem płaskim; II — Wyższa, cofnięta nieco w stosunku do I-ej, posiada cztery warstwy cegły z dużym plastrzem zaprawy na najwyższej warstwie, cegły o wymiarach $70-81 \times 124-130 \times 256$ oraz faza III — ściana wysunięta nieco do przodu, z rolką wyrównawczą u góry, cegła posiada wymiary $72-96 \times 110-135 \times 274-209$. Daje się wydzielić dosyć regularny układ krzyżowy. Mur posiada wyższą część, skutą przy pracach budowlanych. W swojej szerokości mur posiada jakby lico wewnętrzne, dzieląc się w ten sposób na dwa mury. Szerokość poszczególnych równa się około 55 cm.

Wspomniany w opisie pierwszej fazy muru wykuty otwór wymaga szerszego omówienia. O jego uformowaniu w okresie późniejszym

grzebaniu widać regularne przewiązanie cegły obudowującej otwór od wewnątrz. Na cegle tej ślady osmolenia po pożarze.

świadczy inny rodzaj zaprawy, użyty do wiązania obudowy otworu. Obudowa otworu jest na zaprawie glinowej, gdy tymczasem pozostałe części muru wiązane są zaprawą wapienną. Poza tym warstwy dolne obudowy mają wyraźnie ślady skucia. Otwór wypełniony jest gruzem ceglany na zaprawie glinowej, po od-

W stworzonym przez te trzy mury wnętrzu znajdują się stawiane niewątpliwie w okresie późniejszym pomieszczenie przesklepione kolebką. Sklepienie opiera się z trzech stron na stawianych w tym celu ściankach, jedynie od strony północnej zakończenie sklepienia nie jest niczym podparte. Od strony wschodniej ścianka oparta jest o mur kamienny „B”, od południa między ścianką pod sklepieniem a murem „C” pozostawiona wolna na pół cegły szeroka przestrzeń, wypełniona gruzem i cegłami. W ściance tej odsłonięte nieforemne zarysy otworu (połączenie z otworem w murze), poziom sklepienia jest równy poziomowi łuku w murze „C”. Przesklepione pomieszczenie wypełnione obecnie gruzem i całymi cegłami gotyckimi oraz resztkami ceramicznymi. Cegły ścianek i sklepienia osmalone, jedynie w narożniku przy skarpie cegły na sklepieniu pozostały czyste. Cegły ścianek i sklepienia przewiązane, wymiary — 78—86 × 120—125 × 261—270. palcówki.

Połączenie murów „B” i „C” (narożnik południowo-wschodni) pozwala przypuszczać, że wcześniej był mur „B”, przez który, po jego rozebraniu w tym miejscu (ewentualnie po usunięciu i wyrównaniu uszkodzeń) przepuszczono mur „C”. Do muru „C” od strony płd. dostawione fragmenty mniejszych i węższych murów, trudne w stanie obecnym do zidentyfikowania.

Wziasie prowadzenia wykopów i przy odgruzowaniu przesklepionego pomieszczenia

znaleziono wiele śladów, mogących ułatwić datowanie powstania fundamentów. W dużym wykopie znaleziono kafle piecowe renesansowe oraz ceramikę z tego okresu oraz niewiele ceramiki średniowiecznej, w małym wykopie znaleziono poza resztkami kafli i ceramiki także cegłę gotycką profilowaną (z otworu okiennego). Na ścianach wykopu widać wyraźnie warstwy pożarowe.

Określenie przeznaczenia odkrytych murów, a tym bardziej ich datowanie jest w danym przypadku bardzo trudne, ponieważ zostały właściwie przeprowadzone tylko prace pomiarowe bez jakichkolwiek badań terenowych. Tym niemniej w skonfrontowaniu zebranych faktów z tekstami źródłowymi i materiałami ikonograficznymi można wysunąć pewne przypuszczenie co do obiektu, jaki mógł stać na tym miejscu.

Według zestawienia materiałów przez mgr Ryszarda Cieślę, dotyczących rozwoju Płocka na przestrzeni wieków, wiadomość nieznanego źródła podaje (jak pisze mgr Cieśla), „...że Konrad I zbudował w roku 1234 klasztor i kościół, wyposażył go w winnice na stoku wąwozu między nim a kościołem katedralnym będące...”) oraz dalej czytamy „...Przy kościele i klasztorze Dominikanów biegła ulica św. Trójcy zwana również Piekarską...” *).

Istnienie szpitala św. Trójcy datuje się na rok 1405. O wcześniejszym pochodzeniu odkry-

tych murów świadczy w różnicy fundamentowaniu. Fundamenty szpitala sięgają około 2 m. głębokości, a fundamenty odkryte istnieją jeszcze na głębokości 4 metrów.

Usytuowanie murów fundamentowych wykazuje bardzo dużą zbieżność z opisem lokalizacji zespołu Dominikanów. O sakralnym charakterze obiektu świadczyć może również znaleziona w wykopie profilowana cegła.

STANISŁAW PAZYRA

PLANY WYDAWNICZE WOJEWÓDZTWA WARSZAWSKIEGO NA TYSIĄCLECIE POLSKI

W związku z pracami przygotowawczymi do najważniejszego uczenia Tysiąclecia historycznie udokumentowanych dziejów Polski ogromnie wzrosło w całym społeczeństwie zainteresowanie naszą przeszłością. Chęć powiązania teraźniejszości z najlepszymi tradycjami naszego narodu, powoduje, że zainteresowanie to nie ogranicza się jedynie do poznania ogólnej historii Narodu i Państwa Polskiego, ale przejawia się w dążeniu do zapoznania się z historią swej bliższej ojczyzny, a więc i to przede wszystkim swego województwa, regionu, ziemi, powiatu czy nawet miasta lub gromady.

Zaspokojenie jednak w całej pełni tego całkowicie uzasadnionego i zasługującego ze wszech miar na uznanie zapotrzebowania społecznego natrafia na poważne trudności z powodu braku odpowiednich opracowań czy wydawnictw. Szczególnie dotkliwie daje się to odczuć na Mazowszu. Brak jest nie tylko aktualnej historii całego Mazowsza, ale nawet i monografii poszczególnych miast, szczytających się często wielowiekową metryką. Ten dość smutny stan rzeczy wywołała zakrojoną na niespotykaną dotychczas skalę — inicjatywę społeczną, mającą na celu wypełnienie tej dotkliwej luki przez podejmowanie opracowania dziejów swych regionów czy miast.

Biorąc pod uwagę powyższe względy Komisja Obchodu Tysiąclecia Polski woj. warszawskiego, doceniając w całej pełni wielkie społeczne znaczenie poznania i szerokiego spopularyzowania naszych szczytnych tysiącletnich dziejów, zleciła swej sekcji Naukowo-Wydawniczej opracowanie w pierwszym rzędzie długofalowego i ramowego, a następnie i szczegółowego planu wydawniczego dziejów Mazowsza.

W opracowywanym wojewódzkim wieloletnim perspektywicznym planie wydawniczym uwzględnione zostaną nie tylko dzieła o charakterze podstawowym dla całego Mazowsza, wymagające w wielu wypadkach jeszcze długotrwałych badań naukowych, ale również i prace zainicjowane i wykonane w terenie a poświęcone dziejom poszczególnych miast czy regionów, a nawet pewnym tylko okresom czy problemom.

Oczywistą jest jednak sprawą, że pierwszy projekt planu ulegać będzie stałym zmianom i uzupełnieniom,

Prawdopodobnie na skutek obsunięcia się skarpy zespół klasztorny został zniszczony, a resztki murów użyte jako fundamenty pod późniejszą zabudowę klasztoru św. Trójcy, a później teatru.

Pełną odpowiedź co do okresu historycznego i konkretne zdefiniowanie rodzaju użyteczności obiektów mogą dać tylko poszczególne badania archeologiczne i architektoniczne.

zwłaszcza przez nasytanie go tytułami wartościowych prac inicjowanych i wykonywanych w terenie.

Już w pierwszej, niejako wstępnej fazie, przy opracowywaniu planu wydawniczego zostały uwzględnione następujące rodzaje wydawnictw:

I. **Pierwsza grupa wydawnictw obejmuje** prace o charakterze zasadniczym i o podstawowym znaczeniu dla dziejów całego Mazowsza. Do grupy tej zaliczone zostały więc wydawnictwa materiałów źródłowych oraz opracowania ogólne.

A. Podstawowe Wydawnictwa materiałów źródłowych:

Do działu tego włączone zostały wydawnictwa podstawowych materiałów źródłowych, których opublikowanie pozwoli na stwerczenie głównej bazy dla badaczy opracowujących poszczególne zagadnienia. Do grupy tej zaliczyć należy przede wszystkim wydawnictwa opracowywane już obecnie w różnych Instytutach Naukowych, a mianowicie:

1. Atlas historyczny Mazowsza XVI-go wieku (Instytut Historii PAN).
2. Atlas archeologiczny Mazowsza (Instytut Historii Kultury Materialnej PAN).
3. Słownik historyczno-geograficzny (IH PAN).
4. Katalog grodów mazowieckich (IHKM. PAN).
5. Katalog zabytków woj. warszawskiego (Państwowy Instytut Sztuki).
6. **S w i e c k i** — topograficzny opis Mazowsza z przełomu XVI/XVII w.) nowe wydanie zawierać będzie faksymile pierwszego wydania oraz tłumaczenie z objaśnieniami — prof. dr S. A r n o l d i doc. dr S. P a z y r a.
7. Księga ławnicza płocka — prof. dr A. W o l f f.
8. Studia nad urzędnikami mazowieckimi (m. in. problematyka podziału dawnego Mazowsza — praca gotowa) — prof. dr A. W o l f f.

Ponadto konieczne jest przystąpienie do opracowania i jak najrychlejszego wydania następujących wydawnictw:

9. Kodeks Mazowiecki.
10. Iura Masoviaae,
11. Lustracja dóbr królewskich i wizytacja dóbr kościelnych na Mazowszu,